

DIALOG MED KOMUNISTI IN KRŠČANSKIMI SOCIALISTI
V SLOVENIJI MED OBEMA VOJNAMA

J a n k o P r u n k *

Ena pomembnih komponent idejno političnega razvoja v Sloveniji med obema vojnama je vsekakor ideološko soočanje in dialog med komunisti in krščanskimi socialisti. Ta dialog je bil zlasti intenziven v drugi polovici tridesetih let in je omogočil tudi praktično politično sodelovanje obeh partnerjev v slovenski ljudski fronti, ki je postavila osnovo sodelovanju v Osvobodilni fronti v času narodnoosvobodilnega boja.

V referatu se bomo omejili le na idejno politično raven soočanja in dialoga in samo z najbolj skopo informacijo pokazali, kakšne posledice je to imelo v politični praksi.

Pomembnost soočanja med komunisti in krščanskimi socialisti na Slovenskem je evidentna zaradi specifičnosti politične strukture slovenskega naroda, oziroma slovenskega delavskega razreda med obema vojnama. Ta specifičnost pa je v tem, da je v Sloveniji socialno demokratska stranka razmeroma šibka, pogreznjena v reformizem in popolnoma idejno politično sterilna. Procentualno vzeto je njen delež med volilci približno malo manj kot 10 odstotkov, ki pa niha s tendenco padanja v tridesetih letih. S tem v celotnem političnem življenju Slovenije razen v prvih povojnih letih v glavnem ne predstavlja pomembnejšega dejavnika. V prvi povojni jugoslovanski skupščini — konstituenti ima šest poslancev, a na poznejših volitvah ne uspe dobiti nobenega več, razen enega leta 1927. Ima stalno ali občasno večino v nekaterih občinah, v pomembnejših delavskih krajih Trbovlje, Zagorje, Maribor, Mežiška dolina, Jesenice. Ves čas ima večino, čeprav vse manjšo, v institucijah delavske zaščite, to je v Delavski zbornici, delavskih zaupnikih in borzi dela. Močno oporo ima tudi v svoji sindikalni zvezi, Strokovni komisiji za Slovenijo, ki je vključena v jugoslovanski socialistični sindikat (katerega ime se je menjalo, od 1924 je to Ujedinjeni radnički sindikalni savez URSS). V tej slovenski socialistični sindikalni organizaciji so vključeni tudi komunistični delavci, ker jim je režim že 1924 prepovedal njihove sindikate. To daje socialistični strokovni komisiji včasih večjo radikalnost, toda socialnodemokratski voditelji temu niso naklonjeni in v samem sindikatu komuniste preganjajo in jih izključujejo.

Po prvi svetovni vojni se je med slovenskim delavstvom močno razmahnila tudi komunistična stranka, ki je prišla na volitvah za konstituento skoraj do enakega števila glasov kot slovenski socialisti. Po zakonu o zaščiti države 1921 je zgubila svoje poslance v parlamentu in od nje so odpadli nekateri nezavestni elementi. Ves družbeno politični razvoj v državi in izraziti reformizem ter oportunistična socialna demokracija sta ustvarjala podlago, da se je del delavstva stalno nagibal h komunizmu in se vključeval v KP. Specifičnost slovenskega delavskega gibanja in političnega življenja se kaže zlasti še v

* Dr. Janko Prunk, znanstveni sodelavec, Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, Ljubljana, Trg osvoboditve 1.

obstoju razmeroma močnega krščansko socialističnega gibanja, pod katerega vplivom je ves čas med obema vojnama skoraj tretjina slovenskega delavstva. To krščansko socialistično delavstvo je organizirano v samostojnem delavskem sindikatu Jugoslovanski strokovni zvezi in je v dvajsetih letih politično vključeno v klerikalno Slovensko ljudsko stranko. S postopno idejnopolitično zoritvijo in usmerjanjem k razrednim socialističnim pogledom od konca dvajsetih let dalje prihajajo krščanski socialisti vse bolj, v konflikt s svojo politično "varuhinjo" SLS in 1932 pride do popolnega razcepa.

Odnos med komunisti in socialnimi demokrati je slab, sodelovanja je malo in samo redkokdaj. Več je med njimi političnih obračunov in polemike. Prvo pomembnejše sodelovanje je volilni blok za ljubljanske občinske volitve 1922 med komunisti in samo enim delom socialistov — frakcijo "Zarja"; oboji se nato januarja 1923 povežejo celo v enotno Socialistično stranko delovnega ljudstva Slovenije. Toda takšna povezava reformističnega in revolucionarnega delavstva, ki je ukinila samostojno revolucionarno stranko, ni bila v skladu s politiko Kominterne, in je doživela obsodbo CK KPJ in nekaterih slovenskih komunistov ter bila aprila 1923 likvidirana.(1)

Sledijo leta ostrega obračunavanja, ki jih prekine januarja 1927 volilna povezava komunistov in socialistov v Delavsko Kmečki republikanski blok za pokrajinske svete. Za septembrske parlamentarne volitve istega leta ostane v tem bloku s komunisti le še del socialistov neoficijalne SSJ.

Ta komunistična povezava doživi ostro kritiko na 3. plenumu CK KPJ 1927 in nato še na 4. kongresu KPJ v Dresdenu.(2) To so pač leta najbolj levičarske in sektaške politike KP. Socialni demokrati so sami zvečine nasprotovali vsem oblikam enotne delavske fronte, kajti lastili so si absolutni vodstveni monopol nad slovenskim delavstvom. V slovenski ljudski fronti so sodelovali poldrugo leto 1936 do sredine 1937, nato je v njihovem vodstvu znova izbruhnil močan protikomunizem.(3)

Izstopili so iz ljudske fronte, iz svojih sindikatov so izključevali komuniste, toda časi in razmere v slovenski družbi so se že močno spremenili. Vse to jim je škodovalo in slabilo njihove pozicije med delavstvom.(4) Ravno tako so odnosi med socialnimi demokrati in krščanskimi socialisti slabi. Slovenski socialni demokrati se niso niti pred prvo svetovno vojno nikoli dvignili do kakršnega koli omembe vrednega idejnoteoretičnega razglabljanja. Zato tudi pred prvo vojno ni prihajalo do idejno teoretičnih soočanj ali do dialoga med njimi in Krekovimi krščanskimi socialci. Zanimivo je, vprašati se, kako da Tumovo stališče, da za marksizem ni bistven filozofski materializem in ateizem,(5) ni bolj odmevalo niti pri njegovih socialdemokrati niti pri krščanskih socialcih. V dvajsetih letih so socialni demokrati krščanske socialce, ki so se vse bolj razvijali v krščanski socializem, enostavno odpravljali s kratko ugotovitvijo, da so klerikalci in da nimajo nobene pravice delovati med delavstvom. Ko so se krščanski socialisti v začetku tridesetih let postavili na socialistično razredno stališče, zelo podobno tedanji evropski socialni demokraciji, ostajajoč v kulturnih vprašanjih zvesti krščanskemu ethosu, so slovenski socialni demokrati pripomnili, da so jim krščanski socialisti napoti, ker jim nasprotujejo

1 Janko Prunk, Zveza delovnega ljudstva za ljubljanske občinske volitve v Ljubljani 1922. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja XI—XII. 1971—1972, str. 199—228.

2 France Filipič, KPJ v Sloveniji v času VIII. Konferenca zagrebških komunistov. ZČ XXXII 1978, šte. 3, str. 295—299.

3 Alenka Nedog, Ljudsko frontno povezovanje v Sloveniji, Ljubljana 1978, str. 47—121.

4 Janko Prunk, Pot krščanskih socialistov v Osvobodilno fronto slovenskega naroda, Ljubljana 1977, str. 183.

5 Takšno stališče in pa, da so marksizmu ateizem imputirali razni Marxovi epigoni, je Tuma najbolj eksplicitno zastopal v polemiki zoper dr. Vinka Župana v Naših zapiskih XI. 1914, str. 290—296.

in delajo zgago!(6) V takšnih razmerah in odnosih v slovenskem delavskem gibanju postaja razumljivo, da so komunisti iskali povezovanje s krščanskimi socialisti, ki so se kot mlad sindikat poskušali uveljaviti s svojo odprtostjo, demokratičnostjo in nekonvencionalnostjo, v kateri so zavračali etabliran politični sistem. Od trenutka svoje politične emancipacije v letu 1932, so postali vneti zagovorniki delavske enotne fronte, kar je šlo komunistom izredno na roko.

Prvi dialog med komunisti in krščanskimi socialisti je nastal kot posledica praktično političnega povezovanja obojih ob Zvezi delovnega ljudstva v Ljubljani 1922.(7) Ob tej za tisti čas nenavadni politični povezavi (komunisti, krščanski socialisti in del socialistov) so se zelo razvneli politični duhovi med pristaši takšne povezave kakor tudi med nasprotniki. Nas v tem kontekstu zanima le stališče krščanskih socialistov in komunistov. Krščanski socialisti, ki so bili v tem času še vedno na konservativnih ideoloških in socialnih stališčih krščansko-socialnega nazora, politično pa ravno najbolj podrejeni klerikalni Slovenski ljudski stranki, so svoje stališče do te praktičnopolitične povezave razložili na skupnem zborovanju ZDL 27. oktobra. Njihov predstavnik, braneč se pred očitki svojega klerikalnega političnega tabora je dejal: "V listih beremo, da se ljudje ogorčujejo, ker so se združili tako zvani klerikalci, socialisti in komunisti. To ogorčenje je narejeno, hinavsko in neodkritosrčno. Ako pravijo, da bo trpela vera zaradi te zveze, potem rečem, da imamo vsi to vero, da je treba imeti srce za ubogo delovno ljudstvo. Mi stojimo na stališču krščanske pravičnosti, ki je na vsem svetu samo ena. Mi smo prepričani, da se ljudstvo, če je edino, ne bo pustilo cepiti v boju za svoje pravice. Kar se tiče Boga, vere in krsta, mislim, da komunisti na magistratu ne bodo odpravili sv. krsta. Na magistratu se ne bo reševalo o božjih rečeh, to bodo reševali v cerkvah. Tam bodo govorili o tem, da si tudi siromašni sloji morajo priboriti boljšo bodočnost. Če sodrugi komunisti nimajo nobene druge vere, kakor te, da je treba ljubezni do bližnjega, potem lahko gremo skupaj. V tej zvezi delovnega ljudstva izpolnjujemo testament dveh naših najboljših moči dr. Kreka in dr. Dermote. Kar nas je stare garde, vemo, da sta dr. Krek in dr. Dermota rekla že pred 20 leti, da spada vse, kar od poštenega dela živi, skupaj! Mi vemo, da so prepire, radi vere, plemenskih vprašanj itd. zanesli med nas gospodje, zato, da so delavsko ljudstvo razdružili ...(8)

Zveza delovnega ljudstva, ki je na volitvah za ljubljanski magistrat 3. decembra 1922 tudi zmagala, je potem na magistratu obstajala dobro leto dni do izstopa komunističnih odbornikov iz nje. V praktični politiki je naredila precej naprednih socialnih ukrepov in lahko rečemo, da je vodila res široko demokratično politiko v prid delovnega ljudstva. V idejno političnem pogledu je njen velik pomen v tem, da je zrušila do tedaj veljavno mnenje na Slovenskem, da verni in ateistični ljudje ne morejo politično sodelovati za skupne družbeno ekonomske in politične cilje. Mirno lahko rečemo, da je vodila točno takšno politiko, kot so jo petnajst let pozneje vodile ljudske fronte.

Dialog med komunisti in krščanskimi socialisti se ni nadaljeval. V začetku leta 1923 je tedanje vodstvo slovenskih komunistov Klemenčič—Fabjančič predlagalo tudi krščanskim socialistom ustanovitev skupne Socialistične stranke delovnega ljudstva. Pred očmi jim je bila nekakšna splošna socialistična delavska stranka po vzoru angleške Labor Party. Z njo so hoteli krščanske socialiste dvigniti na socialistično stališče in odtegniti vplivu klerikalne stranke.(9) Krščanski socialisti so vstop v takšno stranko zavrnil z

6 Delavska politika, 6. maja 1931.

7 O tem glej podrobneje: J. Prunk, Zveza delovnega ljudstva za občinske volitve decembra 1922. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja XI—XII. 1971—1972, str. 199—228.

8 Slovenec, 28. oktobra 1922.

9 O tem pričata izjavi obeh voditeljev potem, ko sta že bila izključena iz KPJ: Klemenčiča, Ljubljanske občinske volitve. Delavske novice 23. novembra 1923 in Fabjančiča, Kako so ubili enotno delavsko fronto. Delavske novice, 30. novembra 1923.

naslednjo utemeljitvijo: "Razlike v kulturnem naziranju bodo med delavstvom kakor tudi med vsemi delovnimi sloji trajno ostale. Zato mora snovanje enotne politične organizacije vsega delovnega ljudstva, pri kateri igrajo tudi kulturna vprašanja nujno važno vlogo, imeti za posledico ali mrtvorjeno tvorbo, ki mora v najkrajšem času razpasti, ali predpostavljati, da se nekatere skupine popolnoma odrečejo svojemu kulturnemu in glavnim točkam političnega programa. To pa nam je iz nravnih razlogov popolnoma nemogoče. Enoten nastop delavstva je možen edinole v vprašanju gospodarskega in socialnega vprašanja!"(10) Tako so se v Socialistično stranko delovnega ljudstva konec januarja 1923 združili le komunisti in del socialistov — zarjani. Takšna povezava revolucionarnega delavstva z reformističnim v enotno stranko je bila v najbolj očitnem nasprotju s stališčem komunistične internacionale. Proti politiki slovenskega komunističnega vodstva se je začela v CK KPJ in med samimi slovenskimi komunisti ostra kritika, v kateri je prednjačil Dragotin Gustinčič in slovenski skojevci. Na konferenci sredi aprila sta bila Klemenčič in Fabjančič izključena iz KP, Socialistična stranka delovnega ljudstva razformirana, slovenski komunisti pa so se znova pridružili ostalim jugoslovanskim komunistom v Neodvisni delavski stranki Jugoslavije.

Nova etapa dialoga med komunisti in krščanskimi socialisti se začenja šele v tridesetih letih. Predhodno so se slovenski krščanski socialisti razvili s pozicij konservativne krščansko socialne doktrine k razrednim socialističnim stališčem s tem, da so svetovno nazorsko ostali zvesti krščanskemu ethosu. Takšen premik se je pri njih začel opažati že v letu 1928, ko srečamo prvo radikalno novo koncepcijo krščanskega socializma v vrstah krščansko socialističnega podmladka, v Krekovi mladini, v njenem glasilu Ogenj. To njihovo stališče je naslednje: "Delavskega vprašanja ne rešimo s socialnimi reformami nikdar; nikdar z zakoni o zaščiti delavca ... Tudi fraza o solastništvu se v praksi izkaže kot fraza ... samo eno je praktična možna rešitev: dati delavcem v posest njihova produkcijska sredstva, njihove rudnike, tovarne itd., ravno tako kot imajo kmetje v posesti svojo zemljo, ki jo obdelujejo s svojimi lastnimi močmi. Nove poti moramo hoditi, poti, ki kažejo in gredo danes daleč naprej prek Kettelerja, Leona XIII. in Kreka, kajti razvoj ne stoji nikdar mirno in Ketteler in Krek bi bila danes že čisto drugačna, mnogo bolj radikalna v govoru in delu kot svojčas."(11) Podobne misli izraža tudi članek Dva krščanska socializma v isti številki Ognja: "Obstajata dva krščanska socializma. Prvi, solidarizem, hoče v duhu religije prenoviti svet. Delavsko gibanje pozna samo kot gospodarsko gibanje, štrajk samo kot gospodarski štrajk, a smatra ga kot potrebno zlo. Je brezrazreden, ne govori o proletariatu in ne o buržoaziji, vso družbo smatra kot eno družino, v kateri ni pravega reda, ker ni pravega razumevanja in vzajemnosti v duhu religije. Drugi krščanski socializem pa stoji na stališču razrednega boja. Zahteva, da se ves proletariati organizira v obrambo pred kapitalizmom. Kapitalizem smatra kot novo poganstvo, kot potvorbo Kristusovega nauka. Zato hoče ravno med proletariatom dvigniti in obnoviti religiozno zavest. Zato se ta krščanski socializem ne omejuje le na delavstvo temveč na ves delovni razred: na delavca, kmeta, intelektualca. Zahteva obratne svete, po katerih soodločuje ali pa odločuje proletariati. Zahteva drugačen pravni in družbeni red."(12)

Takšna stališča so se postopoma v prvi polovici tridesetih let uveljavila med slovenskimi krščanskimi socialisti, zlasti v njihovi najpomembnejši organizaciji, delavskem sindikatu JSZ. Ta razvoj lahko spremljamo po številnih virih tako po krščansko sociali-

10 Delavska pravica, 1. februarja 1923.

11 Ogenj, 1. letnik 1928, str. 3—5.

12 Ravno tam, str. 11.

stičnem časopisju in revijah kot po arhivskih dokumentih njihovih organizacij (vodstvo JSZ), ki so ohranjene v Arhivu IZDG v Ljubljani. Takšen razvoj jih je tudi 1932 pripeljal do dokončne odcepitve od klerikalne SLS. V prvi polovici tridesetih let so krščanski socialisti poleg velikega praktično političnega premika razčistili veliko teoretično ideoloških vprašanj, o revoluciji, o socialistični družbi, o vodenju gospodarstva, o političnem sodelovanju, zavezništvu proletariata različnih ideoloških pogledov, o odnosu marksizma in ateizma, o mestu religije v socializmu, o demokraciji in svobodi posameznika o nacionalnem vprašanju in socializmu. Ta teoretična razglabljanja zlasti v njihovi reviji Beseda o sodobnih vprašanjih so prinesla zanimive odgovore, ki so se v marsičem bližali, v marsičem pa že popolnoma sprejemali marksizem. Najbolj posplošeno bi mogli ves njihov nazor označiti, da so sprejemali marksizem kot metodo družbene in gospodarske analize, imeli pa še pomisleke glede komunističnega pojma diktature proletariata, proti čemur so poudarjali pojem demokracija. Svetovno nazorsko so nekje vztrajali v krščanskem ethosu, čeprav mnogi niso bili več prakticirajoči kristjani. Nekateri izmed njih so se trudili dokazati, da je v marksizmu treba ločiti dvoje: družbeno ekonomski nauk, ki ima trajno vrednost in filozofski materializem, ki je plod slučajnih zgodovinskih okoliščin, v katerih je marksizem nastajal in ni bistvenega pomena.⁽¹³⁾ Velikega zgodovinskega pomena je odločno odklonilno stališče slovenskih krščanskih socialistov do papeške okrožnice Quadragesimo anno in do korporativističnega družbenega reda. Le-tega je Beseda že 1933. leta zavrnila na sledeč utemeljen način: "Pojem stanovske države je izum, da se dokončno odpravi liberalizem, da pa kapitalizem ostane ... Dejansko predstavlja korporacijski sistem zadnji obupni poizkus posedajočega razreda, da obrani svojo posest in dohodke pred navali gospodarskih kriz in socialno razgibanih množic ... Produkcijnska sredstva morajo priti v občestveno last tako, da bodo podjetja vodili in v njih gospodarili tisti, ki v njih delajo."⁽¹⁴⁾

Velik odmev tako v katoliškem taboru, kot tudi med samimi komunisti je povzročila brošura Borci, ki jo je proti koncu leta 1933 izdal Krščansko socialistični študentski klub Borba. V brošuri so obdelali vprašanja: 1.) Aktualno politično situacijo v Sloveniji in slovenskem katoliškem taboru, 2.) vprašanje fašizma—imperializma in 3.) vprašanje o papeški okrožnici Quadragesimo anno. Podali so neizprosno kritiko slovenskega političnega katolicizma, klerikalizma, njegovih reakcionarnih pogledov in netolerantnih metod. Glede fašizma so zapisali enake ocene kot jih je tedaj izražalo evropsko delavsko gibanje. To je izredno zanimivo in pomembno, kajti to je bilo napisano v istem času in na enak način, kot je napisal svojo analizo fašizma komunist Ivan Kovač (Edvard Kardelj), čeprav med njimi še ni bilo nobenega stika. O okrožnici Quadragesimo anno so bili mnenja, da ta avtoritativno uzakonja kapitalizem, ga povzdiguje v red, dan od boga in zavrača delovno teorijo vrednosti; zagovarja privatno lastnino nad produkcijskimi sredstvi; zavzema se za sožitje delavcev in kapitalistov, ki naj v združenjih sodelujejo v gospodarskem in družbenem življenju. V stanovski družbeni ureditvi vidi možnosti odprave razrednega boja in s tem pravzaprav napoveduje razredni boj proletariatu. Zato krščansko socialistični študentje okrožnico odklanjajo in se zavzemajo za marksistično razlago kapitalističnega družbenega reda.⁽¹⁵⁾

Urednik komunistične revije Književnost Bratko Krefc je ob brošuri Borci zapisal, da je njihova izpoved poleg izpovedi mladih akademikov iz kluba Triglav najpogumnejši odpor slovenske povojne mladine ne samo proti starešinam, temveč proti družbenim razmeram in sistemu sploh in da so Borci stopili na pot znanstvenega socializma.⁽¹⁶⁾

13 Beseda o sodobnih vprašanjih, leto III, 1934, str. 10—13.

14 Beseda o sodobnih vprašanjih, leto II, 1933, str. 237—239.

15 Borci, izdal Krščanski socialistični klub Borba, str. 35—99.

16 Književnost II, 1934, str. 147.

Krog intelektualcev sodelavcev Besede je imel močan vpliv na vodstvo Krščansko socialističnega delavskega sindikata, ki je že v tem času sprejemalo radikalne krščansko socialistične poglede, to je pravi razredni socializem. Kot smo videli, so popolnoma zavračali krščansko socialno cerkveno doktrino, ki so se je oprijemale krščansko socialne klerikalne stranke. Takšni pogledi so bili zgodovinsko izredno pomembni, pripravljali so teren za sodelovanje z delavsko politično avantgardo Komunistično partijo, ali drugače rečeno teren za ustvaritev zgodovinskega bloka, kot je imenoval povezavo komunistov, socialistov in naprednih katoličanov Antonio Gramsci. Tu je potrebno omeniti obširno Kardeljevo polemiko proti krščanskemu socializmu iz leta 1934, ki jo je objavil pod psevdonimom Ivan Kovač v Ljubljanskem Zvonu v treh nadaljevanjih kot recenzijo Gosarjeve knjige *Za novi družbeni red, krščanski solidarizem*. Kolikor je recenzija hotela polemizirati z idejnimi pogledi takratnega evropskega krščanskega socializma in stališči slovenskih krščanskih socialistov, ni bila na mestu. Namreč Gosarjevi pogledi, proti katerim je Ivan Kovač poglobljeno znanstveno tehtno polemiziral, niso bili več pogledi krščanskega socializma in tudi niso hoteli veljati za to, ampak so bili ofcialna krščansko socialna doktrina — solidarizem, ki so jo krščanski socialisti sami zavračali na podoben način kot Ivan Kovač.⁽¹⁷⁾ Seveda je kritika na mestu, kolikor se tiče cerkvene krščanske socialne doktrine. Avtor namreč cerkveno korporativistično doktrino postavlja v tesno zvezo s fašizmom, kar je zgodovina pokazala kot točno. Zanimiva in pomembna v tej recenziji je Kovačeva-Kardeljeva sociološka ocena fašizma, ki natančno ugotavlja, da se je fašizem spočel v srednjem sloju zaradi pritiska monopolnega velikega kapitala in iz strahu pred socializacijo, ki jo je ponujalo socialistično delavsko gibanje. Močnega množičnega fašističnega gibanja se je nato poslužil velekapital v boju proti delavskemu gibanju. Takšna ocena je zgodovinsko točna, sociološko pa je utemeljena in mnogo bolj poglobljena kot poznejša osiromašena ocena Kominterne iz VII. kongresa 1935.

Slovenski komunisti so z začetkom politike ljudske fronte poleti 1935 spreminjali tudi svoj apriorni odklonilni odnos do krščanskih socialistov, ki so jih do tega časa imeli enostavno za klerikalno ekspozituro med delavstvom. V jeseni 1935 zasledimo prvo poglobljeno objektivno komunistično analizo slovenskih krščanskih socialistov, ki je popolnoma nekaj novega v komunističnih pogledih. Sekretariat pokrajinskega komiteja je v analizi političnega položaja v Sloveniji, ki jo je pisal za Centralni komite KPJ, analiziral tudi krščanske socialiste: "Program te skupine je slovenska samostojnost, razlastitev industrije etc., zadružništvo na kmetih ter svoboda verskega prepričanja. V vprašanih organizacije in taktike so oportunisti. Veliko vlogo igra pri tem pomanjkanje tako imenovanih tradicij pri nas. Zanimivo je, da so voditelji te skupine prepričani, da more biti slovensko vprašanje rešeno samo z revolucijo. Samo da o tej revoluciji nimajo nobene predstave; mislijo, da njena priprava obstoji v poučevanju in razmišljanju."⁽¹⁸⁾ V nadaljevanju ocene se izraža prepričanje, da pojde ta skupina s komunisti "precejšen del poti, kar je pomembno, ker ima dostop do množic."⁽¹⁹⁾

V manifestu KPS slovenskemu narodu spomladi 1937 je stališče komunistov do vernikov jasno precizirano: "Sleherni borec za svobodo slovenskega naroda, a v prvi vrsti vsak komunist spoštuje versko prepričanje svojega sobojevnika; kajti tisti, ki v tem trenutku, ko gre za obstanek slovenskega naroda seje s tem vprašanjem razdor med slovenskim ljudstvom, izdaja interese slovenskega naroda."⁽²⁰⁾ Tega stališča so se potem

¹⁷ Ivan Kovač, *Filozofske osnove Krščanskega socializma; Sociološke osnove krščanskega socializma; in Gospodarske osnove krščanskega socializma*. Ljubljanski Zvon, 1934; str. 343—349; 450—459 in 530—537.

¹⁸ Arhiv CK ZKS, Zbirka fotokopij dokumentov KPJ 1935 iz arhiva Kominterne. Poročilo Antona, Slovenija s konca oktobra 1935 — CK KPJ v Moskvo.

¹⁹ Ravno tam.

²⁰ Manifest ustanovnega kongresa KPS aprila 1937.

komunisti držali ves čas pred vojno in med njo. Pojasnjevali in branili so ga v svojem časopisju. Legalno glasilo KPS Glas delavca je pozival na čimtesnejšo politično strnitev delavstva vseh ideoloških smeri v boju proti fašizmu. Ilegalno Komunistično glasilo Obzornik delavske politike je zatrjeval, da se morajo komunisti otresti ostankov sektašenja in merjenja zaveznikov s komunističnim merilom. Vse to je utrjevalo ljudsko frontno politiko in sodelovanje med komunisti in krščanskimi socialisti.

V času ljudsko frontnega sodelovanja so se radikalizirali pogledi krščansko socialističnega sindikata. Tako je v njegovem glasilu Delavski pravici leta 1939 najti nekaj radikalnih družbeno političnih stališč, ki so kazala, da slovenski krščanski socializem prehaja na nova politična pota, ki mu jih kot glavni sovražnik zastavlja slovensko klerikalno vodstvo. V članku Katoliška skupnost(21) so zapisali, "da je problem katoliške skupnosti, kot ga rešujemo pri nas, le zadnji odmev bojev, ki so drugod že dobojevani v tem smislu, da katoliška skupnost ne more obstajati." Poleg tega so še zapisali, da katoliškemu delavstvu ne preostane nič drugega kot njegovemu tovarišu izven katoliškega tabora: boj z delodajalcem za delavske pravice. "Naj je ta borba omejena na strokovno polje, ... naj tvega poizkus v politiki, slej ko prej je vsak tak poizkus del boja delavskega razreda za delavske pravice. In če je ta boj pravilno voden, voden s ciljem zmage, ga lahko brez greha krstimo za razredni boj."(22) S to mislijo so krščanski socialisti v svojem dnevnem časopisju prvič javno poudarili delavski razredni boj za dokončno delavsko zmago za socializem. Tako je bila v tem idejnopoličnem vprašanju premagana še zadnja ovira za sodelovanje z marksistično delavsko levico.

Na to tudi ni izostal komunistični odgovor.

Kot najvišji izraz teoretično-ideološke osmislitve odnosa komunistov do krščanskih socialistov oziroma vprašanje perspektive krščanskih socialistov v okviru demokratične politične fronte je članek Problemi tretjega tabora v Sodobnosti poleti 1939.(23) Tu je o krščanskih socialistih zapisano, da "jim je v okviru demokratičnega političnega tabora (reci ljudskofrontnega — op. J. P.) omogočen pravi in dosledni samostojni razvoj." Nadalje je poudarjeno, da "je le v okviru tega tabora mogoče dokazati, da svetovno-nazorske razlike ne morejo ločiti življev, ki jih veže v enoto skupen narodni, politični in socialni program, skupno globoko in iskreno demokratično pojmovanje". Takšni analizi, ki je enaka Speranšovi analizi v njegovem Razvoju slovenskega narodnega vprašanja, ni kaj dodati. Takšno idejno stališče je bilo platforma komunistične politike, ki je uspela že leta 1940 dokončno skleniti akcijski sporazum s krščanskimi socialisti v okviru Društva prijateljev Sovjetske zveze. Ta sporazum in to društvo sta bila osnova, na kateri je bila ob okupaciji možna ustanovitev Osvobodilne fronte slovenskega naroda.

RÉSUMÉ

Le dialogue entre communistes et socialistes chrétiens entre les deux guerres mondiales.

Dans son article l'auteur présente un parmi les thèmes les plus significatifs du développement politique idéologique de la Slovénie, le thème entre les deux guerres de la confrontation idéologique respectivement le dialogue entre les communistes et les socialistes chrétiens. Ce dialogue a été intensifié en particulier dans les années 30 et il a continué jusqu'à la collaboration dans le front populaire slovène qui a été la base du Front de libération au temps du combat de libération nationale.

21 Delavska pravica, 19. oktobra 1939.

22 Ravno tam.

23 Sodobnost, september 1939.

D'abord l'auteur décrit la structure politique spécifique du mouvement ouvrier en Slovénie, entre les deux guerres, ce qu'est le parti social démocrate politiquement faible plongé dans le réformisme et un idéologie politique parfaitement stérile. Après 1923 il ne présente aucune véritable puissance politique, n'a aucun représentant au parlement; il a seulement la majorité dans les institutions de défense des travailleurs dans la Chambre du Travail, ouvriers parmi les hommes de confiance ouvriers et au "Borza dela" (La Bourse du Travail).

À cause de son opportunisme et à cause des conditions de la sociaux-politique et économique en général dans l'état une partie des ouvriers slovènes continuellement se sont tournés vers les communistes, malgré que le parti communiste soit depuis 1921 dans l'illégalité et un régime qui le persécute le plus vivement. Et à côté de ces deux directions un tiers des ouvriers slovènes est approximativement sous l'influence du socialisme chrétien.

Le rapport entre les communistes et les sociaux démocrates est mauvais il n'y a presque pas de collaboration, de plus il existe entre eux des règlements de compte et des polémiques politiques. C'est le même chose également pour le rapport entre les sociaux démocrates qui s'approprient le monopole de la conduite de la classe ouvrière et les socialistes chrétiens.

C'est pourquoi il y a plus de confrontations et de dialogue idéologique entre les communistes et les socialistes chrétiens.

Le moment du premier dialogue entre eux s'est produit déjà en 1922 quand ils se sont liés pour les élections dans le bloc liaison du peuple ouvrier est ont pris la mairie de Ljubljana des mains des bourgeois libéraux unitaires yougoslaves.

Le dialogue entre les communistes et les socialistes chrétiens et leur collaboration a pris un essor jusqu'à la plénitude dans la deuxième moitié des années trente dans la période du front populaire, cette collaboration a été légère aux communistes slovènes, car les ouvriers socialistes chrétiens slovènes (organisés en syndicat autonome JSZ) s'est développé fortement vers la gauche vers les positions de classe socialistes. Les socialistes chrétiens se sont déjà formés leurs idéaux et leur position politiques vers 1931—1933.

Ils ont adoptés le marxisme comme sphère de société économique et politique, il sont restés fidèles seulement à l'éthique chrétienne sur l'idée du monde culturelle. A ce moment ils sont aussi pratiquement émancipés de la protection des partis slovènes populaires.

Les communistes ont reconnus dans les socialistes chrétiens l'allié le plus significatif dans l'unité du front ouvrier, qu'il lui est nécessaire de créer pour une fin réussie des résolutions socialistes. A côté de cela est venu parmi eux jusqu'à.

L'éclaircissement de quelques idées essentielles, idéales et politiques dans la révolution au sujet de la société socialiste sur la conduite de l'économie, sur le pluralisme politique, sur le plan croyants dans le socialisme dans la démocratie et la liberté de l'individu. Cette discussion jusqu'à 1941 a apporté des réponses très intéressantes sur le rapport du parti communistes vers les croyants et un effort pour le socialisme, qui ont été très fructueuses pendant la période du combat de libération et encore aujourd'hui.